

Juniperus
commúnis

17

Jeneverbes

De Althæa Pers

AS

BLAD

BLOEIWIJZE

BIJPRODUCT

STUIFMEEL

WORTEL

ZAAD

ZOMERTAK

HOUT

SCHORS

VRUCHT

GASTEN DIERLIJK

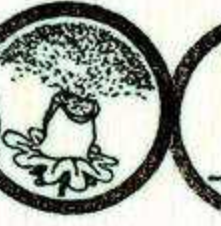
GASTEN PLANTAARDIG

TAKDOORSNEDE

WINTERTAK

Juniperus commúnis

Jeneverbes

Eén bezoek aan het Drentse Mantingerzand is voldoende om voor de rest van je leven verliefd te zijn op de jeneverbes. Je vindt hem daar in groepen: stoere, stille bewakers van het stuifzand, en even verderop: vreemde, bijna agressieve wezens, die grillig om zich heen tasten.

¶ De jeneverbes behoort tot de Cipresfamilie. Hij is overigens het enige lid van deze familie, die in Nederland in het wild voorkomt. De Latijnse naam *Juniperus* is samengesteld uit *juvis en parĕre*. *Juvis* betekent *jongere* en *parĕre* staat voor *baren*. De toevoeging *commúnis* heeft de betekenis van *gemeenschappelijk*. De Nederlandse naam spreekt voor zich.

¶ Het natuurlijke verspreidingsgebied van de jeneverbes strekt zich uit van de koudste streken tot de meer gematigde gebieden van het noordelijk halfrond. In Nederland is hij vrij zeldzaam; hij is het meest te vinden op de pleistocene zandgronden in Drente, Overijssel en Gelderland. Hij heeft het momenteel moeilijk en als gevolg daarvan wordt hij in zijn voortbestaan bedreigd. De reden is dat, door het stoppen van natuurlijke begrazing, er nauwelijks meer open plekken ontstaan waar hij zich kan vestigen. Daar komt bij dat de jeneverbes erg gevoelig is voor

schimmel- en insectenplagen. De jeneverbes is hierdoor de enige Nederlandse boomsoort, die voorkomt op de *Nederlandse Rode Lijst van Planten*. Hiermee staat hij onder wettelijke bescherming. De jeneverbes is aangewezen op droge, voedselarme grond. Hij voelt zich goed thuis op kalkarm stuifzand.

¶ De jeneverbes is een altijd groene heester of kleine boom. Staat hij in een groep, dan groeit hij rechtop, in de vorm van een zuil. Hij doet dan zijn afkomst uit de cipresfamilie alle eer aan. We zien hem ook vaak in een lage vorm met wijd uitgespreide, half liggende zijtakken. Als boom kan hij een hoogte bereiken van pakweg tien meter. Als struik komt hij gewoonlijk niet hoger dan één meter. De stam is dan meestal krom en grillig. De schors is dun en bladdert bij het ouder worden in lange, rafelige repen van de stam.

¶ Jeneverbessen bloeien in het voorjaar: in de maanden april en mei. Ze zijn tweehuizig. Er zijn dus specifieke mannelijke en vrouwelijke exemplaren. De mannelijke bloemen bestaan uit kleine, gele kegeltjes. Ze zijn er al in het voorgaande najaar. Ze staan, net als de groene, vrouwelijke bloempjes, in de oksels van de naalden van het vorig jaar. De bessen bevatten meestal drie zaden en die zijn pas rijp in de herfst van het tweede jaar. Het zijn schijnvruchten. We spreken hiervan als de vrucht niet alleen uit stampers is ontstaan, maar wanneer ook andere bloemdelen aan de vruchtvorming hebben deelgenomen. In het geval van de jeneverbes ontstaat de vrucht, doordat de drie

schubben van de vrouwelijke kegels vlezig worden en vergroeien. Ze omsluiten dan de rijpende zaden.

¶ De naalden staan in kransen van drie aan de zeskantige takken. Ze blijven twee jaar zitten en vallen dan beurtelings af, zodat de jeneverbes altijd groen blijft. De naalden zijn priemvormig en scherp. Op de bovenkant zien we brede, witte streepjes. In de rand van de naalden legt de jeneverbesbladwesp haar eitjes. De larven vreten aan de naalden en brengen daardoor flinke schade aan. Wonderlijk genoeg herstelt de boom zich weer tamelijk snel van deze vraat.

¶ De jeneverbes is een zeer langzame groeier en daardoor is hij voor de bosbouw nauwelijks interessant. Het hout heeft een mooie, rode kern. Het wordt gebruikt voor snij- en draaiwerk.

¶ In de oude geneeskunde was de jeneverbes zeer waardevol, gezien het volgende citaat: ‘*. beschudt den mensche van alle smettelijcke sieckten, pest ende verglif, eenen lepel vol ’s morghens ende ’s avonts ingenomen*’. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de jeneverbes als wierook gebruikt om ziekten als pokken tegen te gaan. Een van de eerste middelen van de bekende Pastoor Kneipp was een remedie bij problemen met de spijsvertering, en die bestond uit een kuur van het kauwen van jeneverbessen.

¶ In de folklore heeft de jeneverbes, door zijn altijd groene verschijning en zijn aangename geur, altijd een positieve uitstraling gehad. De Kelten wijdden de boom aan Balder, de Grieken aan Hermes. De Germanen gebruikten het hout van de jeneverbes bij

het verbranden van hun doden. Het hout kende overigens in het verleden ook nog andere toepassingen: bijvoorbeeld als karningrediënt om het boteren te beschermen; boeren maakten er hun pijpen van en zo werden ze beschermd tegen boze geesten; tegen diezelfde geesten werden bij bruiloften in Twente boven de voordeur van het huis van het bruidspaar takjes opgehangen.

¶ Ook culinair is de jeneverbes interessant. Er wordt in de receptuur altijd gebruik gemaakt van gedroogde bessen. Ze moeten gekneusd worden om hun aromatische smaak en geur goed af te geven. Omdat de smaak zich langzaam ontwikkelt, komen jeneverbessen het beste tot hun recht in marinades en stoofgerechten.

Statiegeld ?

Zingende lijster
fladdert rond de jeneverbes
en leeg is de fles.

Haiku
Rien de Heer

Vindplaats: Plantsoen Civiele Techniek, Mekelweg,
Delft.

